

AUSA · XXI · 151 (2003) p. 5-9 © PATRONAT D'ESTUDIS OSONENCS

UN ALTRE DOCUMENT PER A LA CATALUNYA CAROLÍNGIA OMET, 923

CARLES PUIGFERRAT I OLIVA

Aquest article dona a conèixer el descobriment en una masia de la plana de Vic d'un pergami original de l'any 923 que fins ara no havia estat catalogat. Se'n publica la transcripció.

Paraules clau: Fonts documentals altmedievals; Castell de Tona, terme.

This article announces the discovery of an original parchment that dates from 923. The document, which has never been catalogued before, is kept in a farmhouse in the region of Vic. It is transcribed here for the first time.

Keywords: High Medieval documentary sources; the estate of the Castle of Tona.

No és desvelar cap secret dir que Catalunya ha tingut la sort de conservar un dels fons històrics documentals més rics i antics d'Europa. D'entre tots ells, però, tenen un especial valor els documents datats d'abans del segle xi, per seva la raresa en la majoria de països i per l'evocació que fan del període carolingi. Ramon d'Abadal en va ser plenament conscient i va dedicar la gran empresa de la seva vida a aplegar i iniciar la publicació d'un diplomatarí que reunís tota la documentació dels comtats catalans anterior a l'any 1001. Es tracta de la monumental col·lecció *Catalunya carolíngia*, encara no conclosa. El volum dedicat als comtats d'Osona i Manresa va aparèixer el 1999 en una excel·lent edició a cura de Ramon Ordeig.¹ La quantitat i la qualitat dels documents que conté en fan un recull fora del corrent.

Al final de 2002, mentre preparàvem un article per a una revista local de Balenyà,² vam localitzar a l'arxiu familiar de la Tria, una masia propera a l'antiga

1. ORDEIG, Ramon. *Catalunya carolíngia*. Vol. IV: *Els comtats d'Osona i Manresa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.

2. «La Tria o la història de Balenyà en un mocador». *Festes d'hivern 2002-2003. Els Hostalets de Balenyà*. (2002). El mas Tria és conegut des de l'any 1193.

parròquia de Sant Fruitós de Balenyà, avui santuari de la Mare de Déu de l'Ajuda, un pergami que ve a engruixir els documents osonencs anteriors a l'any 1001 que fins ara es coneixien. És un original i data del 12 de maig de 923. Es tracta d'una petita peça de 125 x 355 mm, ben conservada i gairebé del tot llegible, amb molt poques taques, lletres esborrades, estrips o forats. L'escriptura que s'hi empra és bàsicament una bona minúscula carolina, corrent ja en moltes parròquies rurals de la plana de Vic en aquests moments.³ En va ser el redactor o escrivà el prevere Agilà, segurament un clergue de Balenyà o de Tona, que és qui el subscriu. El seu llatí, degradat i amb força errors gramaticals, permet confirmar-ne l'origen local. El català també hi batega en algunes paraules.

Si afegíssim aquest document als que Ramon Ordeig ha ordenat i publicat, passaria a ocupar el lloc número 258 entre un total de 1883.⁴ Això sol ja ens fa adonar de la importància de la troballa. Es tracta, també, d'un dels pocs que encara és en un arxiu d'una masia i que ha romàs en propietat d'una família pagesa durant més de mil anys. I encara més: el pergami ens parla d'un indret, Omet, que és sols a uns 700 m al nord-est de la Tria.

El document conta que aquell dia, el 12 maig de 923, que era el vint-i-sisè del regnat de Carles després de la mort del rei Odó, els esposos Cixila i Froilo van vendre a Eldemar dues cases (que potser, en realitat, formaven un únic habitatge), amb la seva cort i un hort, veïnes d'una casa del comprador, i un altre hort proper, que tenien al comtat d'Osona, dins el terme del castell de Tona, al lloc anomenat Omet, per quinze sous. L'Omet és ara un mas situat dins el terme municipal de Balenyà, no gaire lluny del terme municipal de Tona, en una de les vores d'un gran pla que hi ha entre ambdues poblacions (conegut des de molt antic com el pla o els plans d'Omet i més modernament també com a plans de can Moianès o de l'Alzina). En canvi, Omet devia ser a l'inici del segle X més aviat un veïnat o veral a cavall entre el terme del castell de Tona i el del castell de Sant Esteve, ara conegut com a castell de Centelles,⁵ i d'aquí ve, segurament, que es fes constar que aquelles cases i propietats en concret eren dins el terme de Tona.⁶ En els segles següents el mas Omet sempre serà considerat de la parròquia de Balenyà i del terme del castell de Centelles. La identitat entre el topònim *Olmedo*, que apareix al document, i l'actual Omet ve refermada per les afrontacions de les cases, la cort i els horts, que limitaven en la «*via que pergit ubique*», que no pot ser altra que l'antic camí ral medieval –ara convertit en camí veïnal– que venia de Vic i Tona i entrava a la parròquia de Balenyà precisament pel pla d'Omet.⁷

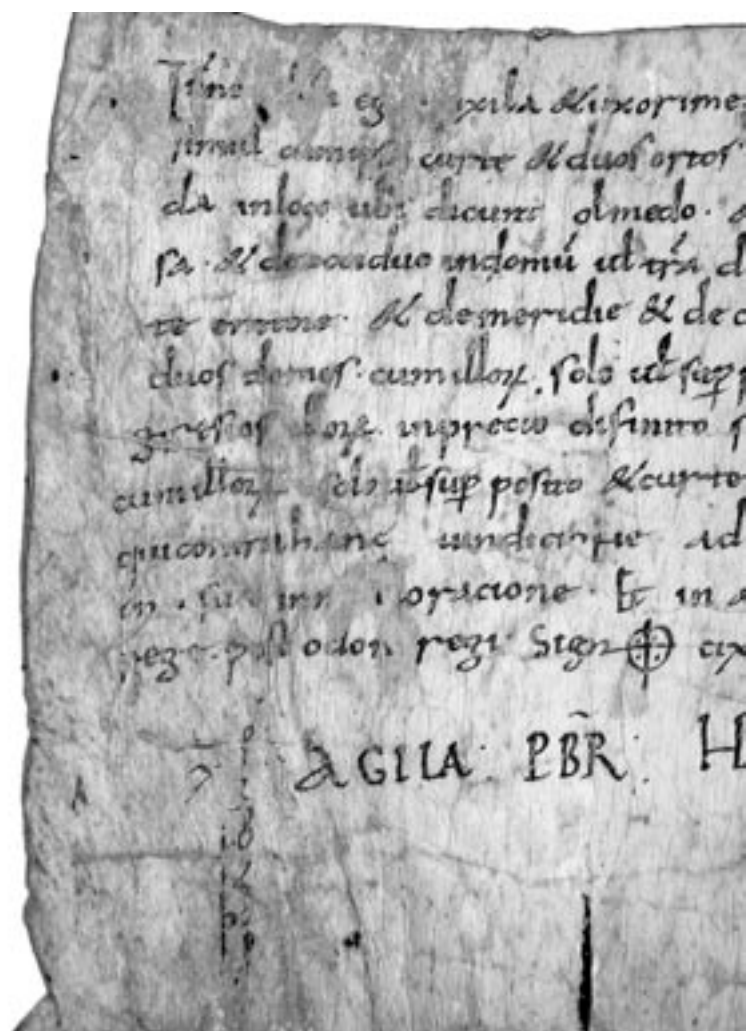
3. Vegeu JUNYENT I SUBIRÀ, Eduard. *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs / Arxiu, Biblioteca i Museu Episcopals de Vic, 1980-96, p. 681-808.

4. Sumem el document que s'ha descobert als 1882 que publica Ordeig.

5. Fins a l'inici del segle XIII serà conegut amb el nom de castell de Sant Esteve.

6. Com recull J. Coromines, l'etimologia del topònim Omet és clara, de la paraula llatina *ulmetum*, que vol dir «lloc poblat d'oms»; equival a omeda, que n'és la forma femenina. En algun moment anterior a 923, l'esmentat pla devia haver estat cobert en bona part per un bosc d'oms. Altres topònims documentats abans de l'any 1000 testimonien la presència de boscos d'oms al fons de la Plana. Vegeu BOLÓS, Jordi; HURTADO, Víctor. *Atles del comtat d'Osona (798-993)*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 2001.

7. Els carrers Major, Barcelona i Nou de Tona n'han fossilitzat el traçat, i també el carrer Major del poble dels Hostalets de Balenyà. El caràcter de sector fronterer entre Tona i Balenyà del pla d'Omet és ben present en la documentació posterior. Vegeu, per exemple, GINEBRA I MOLINS, Rafel. *Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Vol. 2. Barcelona: Fundació Noguera, 1998, doc. 2354 (1233), p. 960-961.

Aquest nou pergamí avança en setanta-quatre anys el primer esment del lloc d'Omet que fins ara teníem gràcies a un document del 12 de gener de 997, en què l'abat Sunifred de Ripoll, amb el consentiment dels monjos del monestir, el bisbe Arnulf i el clergat de la Seu de Vic, va permutar amb Esteve un alou format per cases, casals, horts, terres, vinyes i altres pertinences, que Ripoll tenia per donació de Truitel·la en el comtat d'Osona, dins el terme del castell de Tona, al lloc anomenat Omet, per un altre alou situat al comtat de Girona, «*in costa de Latione*», en el lloc anomenat «*Parcerios*».⁸ Es va fer aquesta permuta amb el pacte que si Esteve moria sense fills, i un cop mort el seu oncle Ssegut, monjo de Ripoll, l'alou d'Omet tornaria a l'esmentat cenobi. Aquest document, desaparegut el 1835, havia format part de l'arxiu del paborde de Palau o d'Osona, una dignitat del monestir de Ripoll, perquè el mas Omet li va pertànyer durant segles.

Al final del segle XI l'Omet ja apareix com un mas de la parròquia de Sant Fruïtós de Balenyà. El 1094, Miró Adalbert i la seva esposa Verna, senyors del proper casal de Balenyà,⁹ i llurs fills Ramon Miró, Bernat Miró, Dalmau i Bertran van fer-ne donació de la meitat a la Catedral de Vic, juntament amb una peça de terra davant del castell de l'Aguilar. La part del mas que llegaren afrontava a orient amb el camí públic i amb terres i vinyes de Santa Maria¹⁰ i el límit anava fins a l'alou que havia estat d'Adalbert Guitard; a migdia amb les vinyes de Guadall Gilabert i Miró Gilabert i els seus hereus; a occident amb el riu de Vilageriu (actual Congost) i amb «*ipsa Lotera*»; i finalment al nord amb l'alou de Dalmidana, que havia estat esposa d'Umbert.¹¹ Aquesta mateixa Dalmidana o Dalmizana va fer donació de la resta del mas Omet al monestir de Ripoll el 21 de març de 1096.¹² Es devia tractar d'un cas de mas doble o desdoblament, successor de l'antic veïnat, més tard segurament refós novament en un de sol.

* * *

I ja sense més preàmbuls, passem a presentar el document de 923, un cas gairebé miraculós de conservació d'un pergamí del període de la Catalunya carolíngia en un arxiu familiar pagès. Segurament se'n podrien localitzar molts d'altres en arxius semblants si es procedís a fer-ne un inventari exhaustiu, una tasca que cal emprendre amb tota urgència.

8. *Catalunya carolíngia*. Vol IV. *Els comtats d'Osona i Manresa*, doc. 1749 (d'un resum que es conserva a AEV, Granollers, Paborda de Palau/3, f. 71v, K.17).

9. Segons el parer d'Antoni Pladevall (*Balenyà, un terme històric. Els Hostalets de Balenyà i el seu municipi*. Els Hostalets de Balenyà: Ajuntament dels Hostalets de Balenyà; Vic: Eumo, 1991, p. 35).

10. Segurament, el monestir de Santa Maria de Ripoll.

11. AEV-ACV, *Liber dotationum antiquarum*, f. 113-113v.

12. AEV, Granollers, Paborda de Palau/3, f. 72, B.5. Documentació posterior confirma el domini del paborde de Palau sobre aquest mas. Els seus estadants eren homes propis, solius i afocats del paborde (AEV, Granollers, Paborda de Palau/3, f. 72, B. 3 i B.4 -1320- i AEV-ACF, v. 584, f. 307 -1386).

12 maig 923

CIXILA I LA SEVA ESPOSA FROILO VENEN A ELDEMAR DUES CASES, AMB LA SEVA CORT I EL SEU HORT, I UN ALTRE HORT PROPER, QUE TENEN PER COMPRA EN EL COMTAT D'OSONA, EN EL TERME DEL CASTELL DE TONA, EN EL LLOC ANOMENAT OMET, PER QUINZE SOUS.

O. Original: Balenyà, mas Tria, Arxiu.

In nomine [Domin]i. Eg[o C]ixila et uxor mea Froilo vinditores tibi Eldemare, emtore. Per hanc scriptura vindicionis nostre vindimus tibi domos duo[s] cu[m] i]llorum solo vel superposito simul cum ipsa curte et duos ortos nostro pr[opr]io,* qui nobis advenit per comparacione. Et [su]nt ipsos domos vel curte et ortos in comitatu Auson[a], in terminio de kastro Tunda, in loco ubi dicunt Olmedo. Et afrontant ipsos duos domos simul cum ipsa curte vel i[p]so uno orto: de oriente in terra de te emtore, et de meridie in via qua pergit in diversa, et de occiduo in domum vel terra de te emtore, et de circio in ipsa via que pergit ubique et in terra de te emtore. Et afr[o]ntat ipso orto qui est subter ipsa via: de oriente in orto de te emtore, et de meridie et de occiduo et de circio afrontat similiter in vias qui pergunt ubique. Et quantu[m] infra istas afrontaciones includunt sic vindimus tibi ipsos duos domos cum illorum solo vel superposito et ipsa curte et ipsos II ortos cum illorum clusura vel pomiferis et arboribus sic vindimus tibi totum, ab integrum, cum exios vel regresios illorum, in precio difinito solidos XV, quod tu emtor nobis dedisti et nos vinditores de presente manibus nostris accepimus, est manifestum. Quem vero predictos domos cum illorum solo vel superposito et curte et orto cum illorum pomiferiis arboribus de nostro iure in tuo tradimus dominio et potestatem. Quod si nos vinditores [a]ut ullusque homo qui contra hanc vindicione ad inrumpendum venerit non hoc valeat vindicare, set conponat tibi in vinculo ipsos domos vel curte et ortos in duplo cum om[ne] sua in[m]e]llioracione, et in antea ista vindicio firma permaneat omnique tempore.

Facta vindicione pridie idus madii, anno XXVI regnante Karolo rege, post Odoni regi.

Sign+ Cixila. Sign+ Froilo, qui hanc vindicione fecimus et firmare rogavimus. Sign+ Orido. Sign+ Amado. Sign+ Floridio.

(*Crismó*) Agila presbiter hanc vindicione scripsit et SSS. die et anno quod supra.

* *prio* en l'original.